

Štúra. Naopak, podnikal kroky, ktoré podľa všetkého boli za hranicou jeho právomocí. Aj zabavená puška mu musela byť neskôr vrátená spolu so zadržaným zbrojným pasom, ktorý mu umožňoval vlastniť pušku, pištoľ a šabl'u. Možno sa domnievať, že ak by sa takáto poľovačka udiala pred revolúciou, Štúr by nemal veľkú šancu súd vyhrať. Po revolúcii však mohol uspieť, pretože v tom čase už prebehla celková reorganizácia uhorského súdnictva, a hlavne, zmenilo sa personálne obsadenie súdov. Aj preto bola časť účinkujúcich v tomto súdnom procese Štúrovi naklonená a stanoviská Zayovcov mohli byť hodnotené aj ako „*zlostné pykle a intrigi žúrícej stránky maďaronskej, ktorá svojou podvodnosťou ta vedela priviesť veci, že i samú žandarmeriu k uskutočneniu zlostných námerov svojich upotrebila [...]*“.¹³⁸

Napriek tomuto incidentu sa vzťah Ľudovíta Štúra a Karola Zayho do istej miery napokon upravil. Počas revolúcie Karolov syn Albert slúžil ako dôstojník pod velením bána Jelačicia, čo Štúrovi pravdepodobne neuniklo. Jeho bratia Samuel (evanjelický farár) aj Ján (úradník) mali s uhrovským panstvom korektné vzťahy a zrejme aj vďaka tomu dávne animozity začínali vyprchávať. Ľudovít Štúr tieto kroky registroval a de facto aj schválil: práve v jednom zo svojich posledných listov naznačil opatrnú zmierlivosť voči Karolovi Zaymu.¹³⁹ Je možné, že jeho očakávané uplatnenie mimo Uhorska, mohlo otupiť dlhotrvajúci spor – to však zatiaľ zostáva vo sfére hypotéz.

138 Tamtiež, s. 128.

139 E. Štúr – súrodencom Jánovi a Karolíne, 8. 2. 1855. AMBRUŠ (1956), s. 302-304.

SPISOVNÁ SLOVENČINA A UHORSKO-SLOVENSKÉ ZEMIANSTVO.

Štúrovčina ako nástroj spoločenskej integrácie?*

JÓZSEF DEMMEL

Kodifikácia slovenského spisovného jazyka je najdôležitejším počínom Ľudovíta Štúra a trvalou hodnotou, vďaka ktorej vznikol prvý a najdôležitejší atribút modernej slovenskej národnej identity. Vďaka tomuto základnému komunikačnému nástroju sa Slováci mohli na jednej strane postupne integrovať a formovať ako národné spoločenstvo, na druhej strane sa vďaka nemu mohli vymedzovať voči iným národným spoločenstvám. Nový jazyk bol v priebehu niekoľkých rokov prijatý v širokých kruhoch formujúcej sa národnej spoločnosti a zatlačil do úzadia nielen bernolákovskú slovenčinu, ale aj biblickú češtinu, ktorá mala síce v hornouhorskom prostredí úctyhodnú tradíciu, ale používala ju len slovenská evanjelická inteligencia. Dôvodom úspechu bola jednoznačne skutočnosť, že Štúr a jeho spolupracovníci dali odpoveď na existujúcu (a s rozšírením gramotnosti a spisomňovania) stále dôležitejšiu spoločenskú objednávku: namiesto bibličtiny s ťažkopádnu ortografiou a zastaranou slovnou zásobou, resp. namiesto málo použíwanej bernolákovčiny postavili literárny jazyk, blízky hovorovej reči.

V pozadí príbehu kodifikácie jazyka sa však už takmer sto rokov objavuje dodnes neuzavretá, alebo aspoň nie vo všetkých detailoch uzavretá diskusia. Milan Hodža totiž vo svojej knihe Československý rozkol z roku 1920 tvrdil, že „*spisovná slovenčina vstupuje do nášho verejného života ako výsledok dohody so zemianstvom*“,“¹⁴⁰ teda, že Štúr buď schválne, alebo urobiac hrubú chybu, omylom rozhodol o vytvorení spisovnej podoby slovenského jazyka pod vplyvom uhorského zemianstva: „*Áno, slovenčina, tak ako nám ju predostrel Štúr [...] bola »politikum« a to, povedzme si otvorene, politicum hungaricum*.“¹⁴¹ Hodža totiž

*Štúdia bola vypracovaná s podporou štipendia Magyar Tudományok Akadémia Bolyai János Kutatói Ösztöndíj.

140 HODŽA, Milan. Československý rozkol. In HODŽA, Milan – ŠKULTÉTY, Jozef. *Polemika o československom rozkole*. Bratislava : Politologický odbor Matice slovenskej, 2008, s. 156.

141 HODŽA (2008), s. 26.

v tejto svojej knihe pokladal vytvorenie slovenského spisovného jazyka, nezávislého od češtiny, za najväčšiu chybu 19. storočia. Podľa jeho názoru Štúr prostredníctvom tohto činu oslabil slovenské národné hnutie, lebo hornouhorské zemianstvo a dobová politická elita si tak v podstate mohli ľahšie uplatniť svoje vlastné záujmy na úkor národného hnutia. M. Hodža, ktorý bol v roku 1907 poslancom uhorského parlamentu, považoval Štúra za svoj vzor („*My sa od neho učíme, a sme šťastní, že sa od neho môžeme učiť*“, napísal na jednom mieste).¹⁴² V čase písania práce Československý rozkol však už v československom štáte zastával post ministra unifikácie zákonov a organizácie verejnej správy. Je veľmi pravdepodobné, že prostredníctvom tohto spisu z roku 1920 sa usiloval historicky zlegitimovať koncepciu jednotného československého národa: Česi a Slováci vždy patrili k sebe a skutočnosť, že v konečnom dôsledku používajú dva rozdielne jazyky, je len výsledkom maďarskej politickej intrigy spred niekoľkých desaťročí.¹⁴³

Hodžova interpretácia vyvolala vo verejnom živote Slovenska prudkú reakciu. Spochybnili ju viacerí predstavitelia kultúrnej sféry, ale aj vedecké authority z oblasti literárnej histórie, jazykovedy i historiografie. Kritické postoje literárneho historika a správcu Matice slovenskej Jozefa Škultétyho, jazykovedca Ľudovíta Nováka, historika Daniela Rapanta a literárnych vedcov Stanislava Mečiara a Štefana Krčméryho spájali argument, že Štúr prostredníctvom samostatného slovenského jazyka neoslabil Slovákov, oddeľujúcich sa od českej literatúry, ale práve naopak, vytvoril bezpečný základ pre zachovanie ich národnej identity.¹⁴⁴ Bol to práve Škultéty, ktorý v priebehu niekoľkých mesiacov odpovedal na Hodžov opus prostredníctvom svojej vlastnej publikácie a jeho základné tvrdenie odmietol nasledujúcimi slovami: „*Skutočnosť je taká, a Milan Hodža sa všemožne usiluje pohnúť Štúra preto, že »spisovná slovenčina vstupuje do života ako výsledok dohody so zemianstvom«. Úplne, ale úplne bezdôvodne; lebo [...] spisovná slovenčina, dávno pripravovaná,*

142 M. H. [HODŽA, Milan]. Eudovít Štúr na sneme prešporskem. In *Naša zástava. Politický mesačník pre politické a hospodárske vzdelanie slovenského ľudu*, roč. 1, 3. – 13. 1. 1907, č. 1.

143 Je potrebné poznamenať, že Hodža nebol jediným, kto sa pokúsil o podobný vedecký pokus v tomto období: známy literárny historik Pavol Bujnák v životopise Karola Kuzmányho nastavil Kuzmányho literárnu činnosť (ktorá bola do roku 1843 pochopiteľne v češtine) takým spôsobom, ako keby v literárno-duchovnom zmysle bola predchádzala československou jednotou. O tom pozri WINKLER, Tomáš. Karol Kuzmány v interpretácii Pavla Bujnáka. In SEDLÁK, Imrich (ed.). *Karol Kuzmány a Štefan Moyses v slovenských národných a cirkevných dejinách*. Martin : Matica slovenská, 2007, s. 88-91.

144 O tom pozri aj KAMENEC, Ivan. Bitka o buditeľa. In *Eudovít Štúr – mŕtvy alebo živý? OS – Občianska spoločnosť*, roč. 11, 2007, č. 1, s. 49-51.

nijako nezávisela od toho, že turčianski zemanja podpisovali žiadosť do Viedne.”¹⁴⁵

Ak sa pokúsime vrátiť dejiny kodifikácie do svojho pôvodného kontextu, tak podobne ako Hodžov, tak aj Škultétyho pokus o jeho pochoopenie sa ukáza ako mylné: pri vzniku štúrovčiny totiž skutočne zohrala významnú úlohu skupina šľachticov, na čele ktorej stál dokonca strýko Lajosa Kossutha. Na druhej strane však neobstojí vysvetlenie o maďarskej politickej intrige. Ak totiž aj mal Kossuthov strýko neodkryté karty v tomto príbehu, tieto politické manévry boli práve prejavom otvoreného vystúpenia proti hlavnému prúdu maďarskej politiky.

Príbeh

Pred zmapovaním kontextu sa však pozrime na samotný príbeh, ktorý odkryl Milan Hodža. Hoci sa jeho teória prakticky úplne vytratila zo slovenského vedeckého diskurzu,¹⁴⁶ treba zdôrazniť, že svoje tvrdenia podložil konkrétnymi archívnymi prameňmi. J. Škultéty odmietol Hodžovu argumentáciu z citových a národno-ideologických dôvodov, ale svoje vlastné vedecké argumenty, opreté o archívny výskum, ktoré by dôsledne popreli Hodžovu interpretáciu, v podstate nepredložil.

Ľ. Štúr sa v roku 1842 obrátil na Miestodržiteľskú radu, aby získal povolenie na vydávanie periodika *Slovenskije národňje novini*. Úspech pri vymáhaní povolenia závisel okrem iného aj od toho, či žiadateľ vedel preukázať, že o periodikum je spoločenský záujem. Keď Štúr dostal nečakaný list z Turčianskej stolice, už poznal odmietavé stanovisko Miestodržiteľskej rady. Svoje ohromenie spojené s neskrývanou radosťou opísal Augustovi Horislavovi Škultétymu: „*Ale poslyš! Turčanské zemanstvo mi písalo list, v ktorémž mi oznamuje, že pakli potrebujú svědectví o potřebě polit[ických] novin slovenských, ono mi takové vydá. Na čele tohoto zemanstva, poslyš, poslyš, stojí Košut, strýc toho vztěklivce Pešťanského!*”¹⁴⁷

145 ŠKULTÉTY, Jozef. Stodvadsaťpäť rokov zo slovenského života 1790–1914. Odpoveď na knihu dr. Milana Hodžu nazvanú Československý rozkol. In HODŽA, Milan – ŠKULTÉTY, Jozef. *Polemika o československom rozkole*. Bratislava : Politologický odbor Matice slovenskej, 2008, s. 363.

146 S Hodžovou teóriou sa na vedeckej úrovni zaoberala len Mária Vyvíjalová v 70. rokoch 20. storočia. (VYVÍJALOVÁ, Mária. *Slovenskije národňje novini. Boje o ich povolenie. Štúdie a dokumenty*. Martin : Osveta, 1972, s. 86-92), ale spomína ju napr. aj Eugen Jóna. JÓNA, Eugen. Vznik Štúrovej gramatiky. In ŠTŮR, Ľudovít. *Nauka reči slovenskej 2. Komentáre, bibliografia*. Bratislava : VEDA, 2006, s. 32.

147 AMBRUS, Jozef (ed.). *Listy Ľudovíta Štúra I. 1834 – 1843*. Bratislava : SAV, 1954, s. 334. Ľ. Štúr – Augustovi Horislavovi Škultétymu, 1. 11. 1842.

Hoci tomu spočiatku štúrovci nechceli veriť,¹⁴⁸ Gyorgy Kossuth¹⁴⁹ svoje slovo dodržal: začiatkom februára 1843 poslal Štúrovi ďalší list, v ktorom prostredníctvom podpisov stopäťdesiatich turčianskych šľachticov a stoličných úradníkov potvrdzoval podporu (Štúrovej) žiadosti o vydávanie slovenských novín. Kossuth dodal ešte aj poznámku, že tieto podpisy prišli len z jedného kúta stolice, a ak by bolo potrebné, dokáže ich zozbierať oveľa viac; navyše môže dať žiadosť podpísať aj všetkým katolíckym i evanjelickým kňazom Turčianskej stolice.¹⁵⁰

O niekoľko dní po prevzatí petície (celkom presne v utorok 14. februára 1843, niekedy popoludní, medzi tretou a piatou hodinou),¹⁵¹ Štúr a jeho prešporský okruh spolupracovníkov sa rozhodli, že bibličinu, resp. slovakizovanú češtinu, navrhnutú Jánom Kollárom opustia a nebudú brať ohľad ani na Bernolákovu slovenčinu, ale za základ spisovného jazyka zoberú stredoslovenské nárečie, ktorým sa hovorí aj v Turci, pričom v tomto jazyku budú vydávať aj noviny. Novú slovenčinu sa rozhodli používať nielen vo svojich dielach, ale dovtedy používanú češtinu mala nahradiť aj v súkromnej korešpondencii.

M. Hodža videl medzi petíciou stopäťdesiatich šľachticov, vedených Kossuthovým strýkom, a rozhodnutím štúrovcov o zavedení novej slovenčiny kauzálnu súvislosť, a treba zdôrazniť, že táto časť jeho interpretácie bola nepochybne správna. Uvedená hypotéza však nastoľuje niekoľko veľmi vážnych otázok, pretože (aspoň zdanlivo) odporuje základným prvkom slovenského národno-historického naratívu. Vo svetle mimoriadne silného národného kánonu viedol Štúr počas celého svojho života boj proti maďarskej a pomad'arčenej šľachte za záujmy utláčaného slovenského ľudu. Ako teda vysvetliť, že zásadný krok smerom k spisovnej slovenčine urobil práve pod vplyvom šľachtických skupín a najmä na popud strýka svojho najväčšieho politického rivala Lajosa

148 Ján Francisci napríklad referoval o liste Juraja Kossutha svojmu priateľovi, keď ešte nebol presvedčený, či Kossuth naozaj daný sľub dodrží, ale aj tak „*aspoň se bude moci říci, že Košut chce mít Slov[enské] noviny*“. ELIÁŠ, Michal (ed.). *Listy Jána Francisciho. I. 1840 – 1850*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 39. Ján Francisci – Augustovi Horislavovi Škultétymu, 19. 10. 1842.

149 Keďže on sám používal tri varianty svojho mena, českú podobu „*Jirj Kossuth*“, zriedkavejšie latinskú verziu „*Kossuth Georgius*“ a najčastejšie formu „*Kossuth Gyorgy*“, teda kombináciu slovenského fonetického základu napísanú maďarským pravopisom, budeme používať tento posledný variant.

150 AMBRUŠ (1954), s. 598.

151 FORDINÁLOVÁ, Eva. Dozrievanie Hurbanovej osobnosti a zápas za slovenčinu. In ROLKOVÁ, Natália (ed.) *Jozef Miloslav Hurban – prvý predseda Slovenskej národnej rady. Príspevky k 190. výročiu narodenia*. Bratislava : Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, 2007, s. 53.

Kossutha? Na druhej strane však tých jeden a pol stovky podpisov (dodajme, že nasledovalo ešte ďalších sedemsto) spochybňuje topos, dobre známy Slovákom i Maďarom, podľa ktorého sa slovenská šľachta v hornouhorských stoliciach bez výnimky pridala k maďarskému národnému hnutiu. Pri Hodžovom výklade sme videli, že nevystúpil pri riešení spomínaných protikladov z tradičných trajektórií slovenského národného naratívu, ale prehodnotiac Štúrovu úlohu, hľadal za týmto počínom politickú dohodu. Historický fakt, že Gy. Kossuth podporil Štúrovo úsilie a aktivitu, Hodža vytrhol zo spoločenského kontextu Horného Uhorska 40. rokov 19. storočia a premietol ho do nacionalistického diskurzu 20. rokov 20. storočia, ktorému dominoval petrifikovaný obraz slovensko-maďarského nepriateľstva a antagonizmu. Ak však budeme udalosti vnímať a posudzovať v historickom kontexte dobového Uhorska a pokúsime sa rozlúštiť motivácie obidvoch hlavných aktérov, Ľ. Štúra a Gy. Kossutha, môžeme sa prepracovať k logickému vysvetleniu tohto na prvý pohľad naozaj prekvapujúceho príbehu.

Štúr a šľachta

Je nepochybné, že Ľudovít Štúr už v mladosti spojil pojmy *Maďari* a *šľachta* a hodnotil ich negatívne. V lete 1837, ako dvadsaťdvaročný mladý muž, takto písal jednému svojmu českému priateľovi: „*V prázdninách sem byl v Novohradské stolici, kde sem příležitost měl Maďary dobře poznati. Výsledky bádání mého jsou: vyjma některé jsou to lidé beze vsí mravní síly, jim je sobětnost zásadou, ne všeobecné dobro; o literaturu malou péči vedou, o vzdělání obecného lidu žádnou. Jejich zápal pro něco jest podoben ohni slámy, jak toho na maďaromannii viděti lze. Ona již ochábla, a byťby i maďarisovati chtěli, nemáme se jich co báti, nebo k tomu prostředky voliti neznají. Kdo poznal Maďarskou a Slovanskou učinlivost a podnikání ten bude s to viděti přehrozný tento rozdíl mezi námi. Jak my pracujeme, o tom tam ani pomyšlení není.*“¹⁵² Hoci zdanlivo tu Štúr nehovorí o šľachte, v skutočnosti je isté, že pod pojmom *Maďari* chápal maďarskú šľachtu. *Maďarov* mal totiž príležitosť spoznať aj počas rokov strávených v Győri (Rábe) a v Prešporku; v Novohrade sa však po prvýkrát stretol so šľachtickým životným štýlom, mentalitou a chápaním času, keďže leto strávil v prónayovskom kaštieli v Romhányi, ako vychovávateľ syna Jánosa Prónayho. V prónayovskej kúrii sa podľa dobových českých prameňov mohol stretnúť

152 AMBRUŠ (1954), s. 117. Ľudovít Štúr – Karlovi Boleslavovi Štorchovi, 18. 9. 1837.

prevažne s predstaviteľmi stoličnej šľachty.¹⁵³ Štúr teda vtedy spojil silne negatívne pochopené pojmy *šľachta* a *Maďari*: „*Považuji dějepis a vidím, že zlé to největší[,] feudalismus totiž a z něho vyplínulá aristokracie[,] byly příčinou tisícera strastí, neštěstí, záhub jenž stíhaly upřímný rod náš*” – písal v decembri 1837 Ctibohovi Zochovi.¹⁵⁴ Tento feudalizmus sa viaže jednoznačne k Maďarom, ktorí podľa neho „*s příchodom svým do žirných a nádherných našich krajov uviedli svoj feudalizmus a s ním otroctvo*”.¹⁵⁵

Štúrov odpor voči šľachte nespočíval na zásadných, ale na praktických základoch, veď maďarská politická elita, vystupujúca proti slovenským záujmom, bola v tom čase, v 30. rokoch 19. storočia ešte čisto šľachtickou elitou, to znamená, že tí Maďari, s ktorými sa dostával do sporov, boli všetci bez výnimky šľachticmi. Iná bola situácia, keď sa istá šľachtická skupina sama definovala ako slovenská. Väčšina príslušníkov šľachtickej komunity Horného Uhorska mala v tom čase nie maďarský, ale slovenský materinský jazyk. Ak sa Štúr zmieňuje o nich, odrazu sa pred nami vynorí úplne iný obraz šľachty. Napríklad na konci augusta 1841 bol očitým svedkom stoličnej kongregácie Nitrianskej stolice, kde nižšia šľachta s rozhorčením odmietla také reformné návrhy, ako výkup z poddanstva, zrušenie aviticity alebo zrušenie cechov. Títo šľachtici reprezentovali konzervativizmus, ktorý bol zainteresovaný na udržaní feudalizmu a snažil sa zabrániť spoločenským reformám. Štúr však o tejto skupine šľachty hovoril s nadšením, jej odpor proti liberálnej reformnej politike hodnotil ako potešiteľný pre Slovákov, lebo proti reformám argumentovala nasledujúcim spôsobom: „*»toto zlé všechno z maďarisacie pochází – cituje Štúr –, vy nás klamete, když takou řeči hovoříte, kteréž my nerozumíme [t. j. po česky – pozn. a.], vy musíte slovensky mluvíti, my jsme Slováci, slovenští zemané, naša řeč slovenská musí v také ceně a vážnosti zůstatí, jako byla dříve atd.*“.¹⁵⁶

Vidno teda, že Štúr reflektoval šľachtu, resp. skupinu šľachty podľa toho, akým spôsobom sa sama prezentovala: ak sa vyhlasovala za slovenskú šľachtu, hodnotil ju pozitívne, a to aj v prípade, kedy sa zdanlivo dostávala na spoločnú platformu s predstaviteľmi slovenských národnodemancipačných snáh, hoci v popredí jej záujmu zostávala obrana starých šľachtických práv a výsad. Zo strany Štúra však nešlo o bezzásadový oportunizmus, ale o veľmi pragmatický postoj.

153 Bližšie pozri ŽÁČEK, Václav. *Cesty českých studentů na Slovensko v době předbřeznové. Paměti a dokumenty*. I. Brno : Nakladatelství Brněnské tiskárny, 1948, s. 31.

154 AMBRUŠ (1954), s. 132. Ľ. Štúr – Ctibohovi Zochovi, 26. 12. 1837.

155 ŠTÚR, Ľudovít. List Slowaka węgierskiego do redakcyi Tygodn. liter. W originale polskim. In *Tygodnik literacki*. 21. 1. 1839, s. 343-344.

156 AMBRUŠ (1954), s. 322. Ľ. Štúr – Stankovi Vrazovi, 13. 9. 1842.

Nepokladám za potrebné podrobnejšie pripomínať skutočnosť, že rozvíjajúcemu sa národnému hnutiu vedenému Štúrom v tomto čase chýbala akákoľvek spoločenská sila, vrstva, ktorá by bola schopná poskytnúť mu významnejšiu politickú a finančnú podporu. Do hnutia sa zapojila predovšetkým evanjelická mládež, pochádzajúca väčšinou z chudobných rodín kňazskej či učiteľskej inteligencie, ktorá spravidla nedisponovala politickými právami, prípadne z rodín schudobnejšej nižšej šľachty. Aj samotný Štúr mal neustále problémy so zabezpečením každodenného živobytia. Ako píše Tibor Pichler, štúrovci mohli síce sformulovať politické požiadavky, ale v politickom systéme Uhorska ich nedokázali reálne presadiť.¹⁵⁷ Štúrovým najodvážnejším snom na začiatku roka 1842 bol (podľa vzoru Palkovičovej kariéry) zisk poslaneckého mandátu niektorého slobodného kráľovského mesta (v skutočnosti bez práva hlasu).¹⁵⁸

Predstavme si, že v tejto situácii, kedy sa zdá, že generálnemu dozorcovi evanjelickej cirkvi v Uhorsku Karolovi Zayovi sa podarí „potopiť“ aj povolenie na vydávanie *Slovenských národných novín*, sa odrazu z úplného neznáma prihlási akýsi šľachtic menom Kossuth a ponúkne Štúrovi svoju podporu. Následne si môžeme predstaviť, ako sa táto pre štúrovcov neveriteľná, snu podobná historická epizóda stane skutočnosťou a na začiatku februára 1843 príde z Turca prvá petícia, v ktorej stopäťdesiat turčianskych šľachticov a stoličných úradníkov svojimi podpismi deklaruje, že sa dožaduje vydávania slovenských novín, redigovaných Štúrom.

Ak k tomu dodáme, že o niekoľko dní neskôr, 14. februára 1843 sa Štúr a jeho najbližší prešporskí priatelia na spoločnej porade rozhodnú, že skončia s biblickou češtinou, ktorú dovtedy používal nielen on sám, ale aj väčšina príslušníkov evanjelickej inteligencie, a že odteraz budú písať stredoslovenským nárečím, ktorým sa hovorí aj v Turci, tak sa nám ukáže, že Milan Hodža mal pravdu: Štúrovo rozhodnutie ohľadne slovenského spisovného jazyka bezprostredne ovplyvnil strýko Lajosa Kossutha a podpora stoviek hornouhorských šľachticov.

Opätovne však treba zdôrazniť, že zo strany Štúra nešlo o oportunizmus. Na jednej strane aj on jasne videl, že bez vhodného politického „krytia“, teda bez podpory šľachty, slovenské národné hnutie nemá možnosť sformovať vlastnú politickú reprezentáciu, ktorá by mala šancu presadiť sa v krajinskej politike a ktorá by bola akceptovateľná v kontexte

157 PICHLER, Tibor. Uhorská politická kultúra a slovenské národovecké myslenie. In IVANIČKOVÁ, Edita (ed.). *Kapitoly z histórie stredoeurópskeho priestoru v 19. a 20. storočí. Pocta k 70-ročnému jubileu Dušana Kováča*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2011, s. 200-212.

158 AMBRUŠ (1954), s. 288. Ľudovít Štúr – Josefovi Václavovi Staňkovi, 15. 1. 1842.

politickej kultúry vtedajšieho Uhorska. Preto keď sa ukázalo, že k slovu sa hlási pomerne veľká skupina šľachty, ktorá deklaruje svoju slovenskú identitu (teda masa Slovákov disponujúca politickými právami, politickými pozíciami a skúsenosťami na poli verejnej správy), bolo úplne logické, že Štúr sa ju pokúsil integrovať do národného hnutia. Pri načasovaní rozhodnutia o novej podobe spisovného jazyka Slovákov pravdepodobne zohrala určitú úlohu aj skutočnosť, že pozícia biblickej češtiny sa v luteránskom spoločenstve, najmä medzi kňazmi a učiteľmi, mohla v danom okamihu javiť ako neotrasiteľná. Mladí štúrovci si zrejme uvedomovali, že projekt spisovného jazyka založeného na hovorenej reči nenájde veľa pochopenia medzi tradicionalisticky orientovanými autoritami evanjelickej komunity. Práve preto prišla Štúrovi vhod podpisová iniciatíva Gy. Kossutha a jeho stúpencov: po prvý raz mohol cítiť, že vznikla širšia spoločenská báza, ba dokonca – dnešným moderným jazykom povedané – čosi ako spoločenská objednávka na zmenu jazyka. Preto možno hodnotiť rozhodnutie o novej podobe spisovnej slovenčiny ako logický krok. V predslove k novej gramatike Ľ. Štúr zdôraznil úlohu jazyka pri spoločenskej integrácii: „*Stav zemiansky národa slovenského vždy nás k domácej reči, aby sa literatúry našej chytiť mohol, napomínal. My nesmieme zanedbať žiadnu časť národa nášho, a tým menej tú, ktorá nám v svojom staní mnoho poradiť a pomôcť môže. A z tohto stavu vystúpili v najnovších časoch zástupcovia a obrancovia národnosti našej, ako slávny Ján Čaplovič, vysokocený Ďord' Košút a podžupan turčiansky i kráľovský radca, veľkomožný p. Emerich Lehocký, mnohomaslúžený náš Gašpar Fejérpataky a druhí. Z tohto stavu prosilo viacej sto o povolenie na naše slovenské noviny a je mladých milovníkov národnosti našej z tohto stavu hodný počet. I z tohto vidno, že v nárečí našom slovenskom celý kmeň náš sa spojí, a po stoelechiach rozpadnutosti i studenosti v ňom sa údovia jednej rodiny poznajú a nanovo zvitajú a objímu.*”¹⁵⁹

Uhorskoslovenská šľachta¹⁶⁰

Rozhodnutie štúrovcov bolo teda logické a vyslovene inovatívne, z praktického hľadiska predstavovalo možno jedinú šancu priblížiť sa

159 ŠTÚR, Eudovít. Nárečie slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí. In AMBRUŠ, Jozef (ed.). *Eudovít Štúr: Slovenčina naša*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1957, s. 110-111.

160 Výraz prevzatý od Jána Palárika, ktorý ho použil počas memorandového zhromaždenia v roku 1861. SLÁDKOVIČ, Andrej (zost.). Denník Slovenského národného zhromaždenia v Turčianskom Sv. Martine dňa 6. a 7. júna 1861. In ELIÁŠ, Michal (ed.). *Z prameňov národa. Na pamiatku stodvadsiateho piateho výročia vzniku Memoranda slovenského národa z roku 1861*. Martin : Matica slovenská, 1988, s. 104.

k dosiahnutiu slovenských národných cieľov. V tomto momente však treba definitívne objasniť motiváciu staršieho, šesťdesiatjedenročného strýka Lajosa Kossutha, ktorý sa nikdy predtým nedostal do kontaktu s predstaviteľmi slovenskej národnej idey. Veď jeho meno sa neobjavilo ani v zoznamoch predplatiteľov slovenských kníh. Prečo sa rozhodol, že na čele mnohých stoviek šľachticov podporí Štúra, ktorého predstaviteľia verejného života v Uhorsku pokladali za pansláva, ruského agenta a vlastizradcu?

V prvom rade sa pozrime podrobnejšie na šľachtu so slovenským materinským jazykom, ktorú som spomenul už pri opise stoličnej kongregácie Nitrianskej stolice. Ak by sme dnes chceli charakterizovať túto vrstvu, mohli by sme povedať, že ide o takú skupinu šľachtickej elity Horného Uhorska, ktorej príslušníci sa jednoznačne pokladali za priamu a neoddeliteľnú súčasť uhorského stavovského národa (*natio hungarica*), a ktorí popri tom používali niektorú formu písanej slovenčiny (v prípade evanjelikov český liturgický jazyk, bibličinu) vo viacerých sférach rodinného života (napr. v rodinnej korešpondencii, v testamentoch alebo rodinných zmluvách, poprípade v zápisniciach rodinných porád), ďalej v miestnej správe, v správe panstiev, poprípade v rámcoch regionálneho politického života – ako jazyk dominantný, či ako jeden z dominantných jazykov. Pravdepodobne to isté platí aj pre hovorenú podobu verbálnej komunikácie, ale o tej už pochopiteľne nemáme bezprostredné písomné pramene.

Podľa môjho názoru si teda slovenskú šľachtu treba predstaviť ako elitnú sociálnu skupinu, používajúcu v dorozumievanom styku slovenský jazyk, ktorú však (okrem jazykového faktora) nemôžeme oddeliť od uhorskej šľachtickej spoločnosti.

Dôležitá je aj otázka, nakoľko bola slovenčina šľachty všeobecným jazykom Horného Uhorska v 19. storočí, veď je dôležité vedieť, či hovoríme o výnimočných javoch alebo o zásadnej charakteristike dobovej spoločnosti na regionálnej úrovni? Keďže v tomto ohľade máme k dispozícii výlučne len štatistiky Eleka Fényesa, ktorý nepochybne neznižoval počet Maďarov vo svojich dielach, nižšie uvedené údaje sa oplatí pokladať za minimálne počty.

Fényes, ktorý udržiaval dobré vzťahy s uhorskými liberálnymi politikmi, medzi nimi aj s Lajosom Kossuthom, samozrejme nezverejnil priame informácie o tom, koľko tisíc uhorských šľachticov nevedelo po maďarsky ešte ani v 40. rokoch 19. storočia, ale v jeho dielach nachádzame dva pre nás dôležité súbory údajov: v prvom uviedol počet Maďarov, žijúcich v danej stolici a v druhom počet šľachticov. V tých stolicích,

v ktorých bol podľa Fényesa vyšší počet príslušníkov šľachty ako počet osôb s maďarským materinským jazykom, udáva rozdiel oboch čísiel minimálny počet slovenských šľachticov, a tak dostávame relatívne presné údaje.

V kontexte tejto štatistiky je zaujímavých päť stolíc: v Oravskej bolo podľa Fényesa 2456 šľachticov, ale len 300 Maďarov, na Liptove 4910 šľachticov a 500 Maďarov, v Trenčianskej stolici 9813 šľachticov a 1500 Maďarov, v Turci 4800 šľachticov a 200 Maďarov, kým vo Zvolenskej stolici žilo 2152 šľachticov a 200 Maďarov.¹⁶¹ V uvedených regiónoch tak počet šľachticov značne prevýšil počet Maďarov, teda z 24 131 osôb šľachtického pôvodu z týchto piatich stolíc bolo podľa Fényesa najmenej 21 431 (89%) Nemaďarov. Dá sa predpokladať, že v prevažnej miere išlo o Slovákov, resp. o šľachticov slovenského etnického pôvodu. Fényes dokonca poukázal v každom prípade aj na to, že nie každý Maďar bol zároveň aj šľachticom, ale boli medzi nimi aj honoraciori, príslušníci inteligencie.

K týmto údajom by sa žiadalo pripočítať aj šľachticov z jazykovo zmiešaných stolíc – Nitrianskej, Tekovskej, Šarišskej, Spišskej, Hontianskej, Gemerskej a Prešporskej. V tomto prípade však nemáme ani len približné údaje, veď v týchto regiónoch počet Maďarov značne prevýšil počet šľachticov, takže tu s vyššie uvedenou metódou výpočtu nepochodíme. Je však vysoko pravdepodobné, že v uvedených stoliciach sa v prostredí šľachty slovenského pôvodu mohlo používanie maďarčiny rozšíriť oveľa ľahšie, lebo šľachtickej komunite príslušnej stolice dominovala skupina osôb s maďarským materinským jazykom. Ak zohľadníme všetky tieto okolnosti, nepokladám za iracionálne ani výsledné číslo nachádzajúce sa v intervale 25 000 – 30 000 osôb, dodávajúc, že ide o počet šľachticov, ktorí hovorili po maďarsky len slabo alebo takmer vôbec. Počet šľachticov, ktorí dokonale ovládali maďarčinu a hlásili sa za šľachticov, ale slovenčinu pokladali za svoj prvotný, dominantný jazyk, a ktorí vo Fényesovej štatistike vystupujú pravdepodobne ako Maďari, nevieme odhadnúť ani približne.

Pokladám za dôležité upozorniť na skutočnosť, že nielen masy príslušníkov nižšej šľachty, ale z väčšej časti aj stredná šľachta, ba aj starší členovia stoličnej správy mali slovenský materinský jazyk. Mnohí z nich po maďarsky viac alebo menej rozumeli, spravidla však nedokázali po maďarsky rečniť, ba dokonca mali napr. vážne problémy pochopiť

161 FÉNYES, Elek. *Magyarország leírása*. II. Pest, 1847, s. 139-172. Fényesove údaje sa pravdepodobne zakladajú na aktuálnych stoličných zoznamoch šľachticov s volebným právom, ktoré sa spisovali pri príležitosti reštaurácií alebo pri voľbe vyslancov na snem.

všeobecný text s politicko-právnym obsahom – čo jednoznačne vyplýva z dobových prameňov.¹⁶²

Gyorgy (Juraj) Kossuth

O Gy. Kossuthovi máme relatívne málo údajov. Vieme, že sa narodil roku 1781 v Košútoch ako druhý syn turčianskeho slúžneho Pavla Kossutha (1738 – 1791) a Zuzany Benickej. O jeho rodnej dedine Lajos Kossuth v jednom autobiografickom zlomku napísal, že „v malých Košútoch tu a tam sa narodilo viacej Kossuthovských chlapcov, než koľko dedičná zem dokázala uživiť“.¹⁶³ Takúto situáciu rodina riešila dvoma spôsobmi. Jeden spôsob predstavovalo odsťahovanie sa: mnoho Kossuthovcov hľadalo prežitie v južnejších krajoch. Tak urobil aj starší brat Gyorgya Kossutha László, ktorý sa v 80. rokoch 18. storočia odsťahoval do Zemplínskej stolice. Najprv sa stal stoličným zapisovateľom, ale čoskoro dostal miesto advokáta na panstve v Monoku, kde sa narodil aj jeho syn Lajos.¹⁶⁴ Druhou cestou (ktorú si vybral aj Gyorgy Kossuth), bolo zostať doma. On sa pokúsil prežiť na turčianskom majetku, ktorý však poskytoval len veľmi skromné živobytie, ktoré sprevádzali dlho sa vlečúce rodinné a majetkové spory, ktoré neraz vyústili aj do fyzickej inzultácie.¹⁶⁵

Materinský jazyk príslušníkov turčianskej vetvy (teda aj Gyorgya a Lászlóa Kossutha) bola bezpochyby slovenčina. V rodinnom archíve totiž okrem latinských úradných dokumentov nachádzame výlučne slovenské písomnosti. Taká je napríklad Zápisnica zasadnutí rodinnej rady, ktorá bola písaná od začiatku do konca po slovensky, s výnimkou jedného-dvoch krátkych latinských záznamov, pochádzajúcich z rokov 1800 – 1850.¹⁶⁶ Hoci sa listy Gyorgya Kossutha stratili, v rodinnom archíve sa

162 DEMMEL, József. *Pánszlávok a kastélyban. Justh József Turóc megyei alispán és a szlováknyelvű magyar nemesség elfeledett története*. Pozsony [Bratislava]: Kalligram, 2014.

163 Cituje KOSÁRY, Domokos. *Kossuth Lajos a reformkorban*. Budapest: Osiris, 2002, s. 26.

164 KOSÁRY (2002), s. 2-27.

165 Magyar Országos Levéltár (ďalej skratka: MOL), P 439 – a Kossuth család iratai (spisy rodu Kossuth). 2. csomó. V tomto zväzku sa nachádza viac podobných sporov. Podľa spisu sporu, ktorý vznikol roku 1820 napríklad Žigmund Kossuth spolu so sluhom Jána Kossutha a mládencom Jána Kossutha mladšieho, palicami vyhнали dobytok Juraja Kossutha zo spoločne užívaného pasienka v Košútoch.

166 MOL P 439 – a Kossuth család iratai. 2. csomó. 1800 – 1851. A Kossuth Család Családülési jegyzőkönyve. Prothocollon Inclytae Familiae Kossuth de Udvard. Rodinné zasadnutie bolo neformálnym stretnutím na riešenie správy nedeliteľných rodových majetkov, ktorému vo všeobecnosti predsedal najstarší člen rodu. Po vyriešení úradných záležitostí sa obvykle premenilo na rodinné stretnutie a slávnostnú príležitosť.

zachovalo niekoľko jemu adresovaných listov, ktorých prevažná väčšina bola taktiež napísaná po slovensky.¹⁶⁷

Je prekvapujúce, že ani z kossuthovskej literatúry, ktorá je obsiahla ako menšia knižnica, sa nič viac nedozvieme o jeho strýkovi z Turca. Najviac o ňom napísal Domokos Kosáry: „*Gyorgy Kossuth, strýko nášho hrdinu po otcovej línii už na začiatku diskusií podporoval slovenské národné hnutie. Podľa slovenských údajov sa ako zástanca ochrany šľachtických výsad aj hneval na svojho synovca, hovoriac, že by bolo bývalo lepšie, keby sa bol v detstve, keď u nich trávil letá, radšej utopil v záhradnom jazierku.*“¹⁶⁸

Zdrojom príbehu, ktorý predostrel Kosáry, však nebolo nič iné, ako na začiatku 20. storočia vydaný slovenský politický pamflet, spis Ambra Pietora s názvom *Nápor – Odpor*. Z neho prevzal Kosáry do svojho historického diela viaceré mylné informácie. Pietor pôvodne napísal, že Lajos Kossuth nepadol do záhradného jazierka, ale do močovky, a nevytiahol ho odtiaľ strýko Gyorgy Kossuth, ale jeho manželka.¹⁶⁹

V podstate bol však už prvotný zdroj týchto informácií pochybný, veď podľa Pietorovho podania bol sprostredkovateľom vtedy už asi sto rokov starého príbehu vrútocký notár, žijúci v druhej polovici 19. storočia v Košútoch. Vzhľadom na nedôveryhodnosť tohto zdroja vzniká otázka, či Pietorovo dielo môžeme využiť pri výskume fungovania individuálnej pamäti, resp. analýzu slovensko-maďarských vzťahov z konca 19. storočia; určite ho však nevieme využiť na rekonštrukciu vzájomných vzťahov medzi dvoma Kossuthovcami, strýkom Gyorgyom a synomcom Lajosom.

Reštaurácia

Ale čo mohlo byť príčinou toho, že Gyorgy Kossuth, ktorého materinská reč bola slovenská, sa na staré kolená, bez akýchkoľvek predchádzajúcich prejavov, zrazu otvorene postavil na stranu slovenského hnutia? K tomu, aby sme na túto otázku mohli odpovedať, musíme sa zoznámiť aj s Turčianskou stolicou.

Čo sa šľachty týka, Turiec bol čisto slovenský a jeho najvýznamnejšiu rodinu predstavovali Révayovci, ktorí vlastnili väčšinu poddanských

167 Napríklad MOL P 439 – a Kossuth család iratai. 3. csomó. Ján Kalintsák – Jurajovi Kossuthovi, 13. januára 1829. Zsófia Thomka – Jurajovi Kossuthovi, 3. apríla 1833. Therezia Zathureczky – Jurajovi Kossuthovi, 17. apríla 1833.

168 KOSÁRY (2002), s. 27.

169 PIETOR, Ambro. *Nápor – Odpor. Ako postupovala maďarisácia v Uhorsku a čo s tým súvisí*. Turčiansky Sv. Martin, 1905, s. 34.

usadlostí a niekoľko storočí zastávali aj post župana. Vedľa nich sa dokázali pozdvihnúť ešte dva rody, Benickí a Justhovci, ktorí dokázali získať viacero volených postov (podžupan, snemový vyslanec a pod.). Žigmund Justh veľmi presne skonštatoval, keď vo svojom románe *Fuimus* napísal, že stoličná politika sa väčšinou rovnala zápasom a spojenectvám týchto troch rodov.

V reformnom období krajinská politika podstatne viac rozčerila stáročné turčianske štruktúry, než to bývalo predtým, čoho najmarkantnejším prejavom bolo nabúrание tradície obnovy stoličných úradov (reštaurácie). Vláda roku 1819 zrušila v stolicách dovtedajší volebný zvyk, založený na aklamácii, a pri obnove postov zaviedla osobné hlasovanie, čím nižšia šľachta jednoznačne získala prestíž a zvýšila svoj politický význam. Toto nariadenie sa stalo základom pre zneužívanie volieb kortešákami, javom, ktorý dobre poznáme z krásnej literatúry 19. storočia. Predtým sa stoličných kongregácií a volieb zúčastňovali len tí šľachtici, ktorých skutočne zaujímala stoličná politika. Zavedenie systému jeden šľachtic – jeden hlas však urobilo aj dovtedy neaktívnu masu príslušníkov nižšej šľachty zaujímavou pre tých, ktorí riadili stoličnú politiku. Do zasadacích siení po prvýkrát zlákali masy zemanov kráľovskí komisári po potlačení stoličného odporu v rokoch 1822 – 1823,¹⁷⁰ pričom títo nemali ani vyššie vzdelanie, ani skúsenosti z verejného a politického života. Čoskoro sa táto forma vžila, hoci povinný charakter osobného hlasovania už v roku 1827 zrušili. Vzhľadom na skutočnosť, že táto „armáda nižších šľachticov“ nemala politické znalosti a nezaujímala sa o veci verejné, bolo možné prinútiť ich k nejakej aktivite len jedlom a pitím. Spomínané metódy pravidelne využívala nielen vláda, ale aj opozícia.

Najvýznamnejšie šľachtické rody jednotlivých stolíc však museli počítat' nielen s vážnymi výdavkami na kupovanie nižšej šľachty a so „zadubencokraciou“, ktorá sa zakorenila namiesto „šľachtickej demokracie“, ale aj s objavením sa politického rozkolu v stolici (konzervatívci – proti nim reformnostranícky liberálny odpor). Konzervatívna strana spočiatku, na začiatku 30. rokov 19. storočia nemala rivala, a tak si vo vnútri stolice vybudovala svoje mocenské centrum. Podžupan Imrich Lehotzky (okolo 1780 – 1852), ktorý bol zvolený roku 1832, sa mohol spoliehať na ľahko zmobilizovateľnú masu zemanov, disponujúcu politickými

170 Na základe rozhodnutí vlády v rokoch 1821 – 1822 sa v stolicách daň vybraná od poddaných zvýšila na dvaaplnásobok a zároveň boli stolice povinné postaviť 28 000 nováčikov. Stavby tieto nariadenia klasifikovali ako nezákonné a odmietli ich vykonanie. Je charakteristické, že takmer do polovice stolíc musela vláda vyslať kráľovských komisárov, aby zlomila ich odpor.

právami, ale odmietajúcu akékoľvek zmeny, teda na konzervatívnych zástancov „starých práv“, ktorí sa dali aktivizovať heslami na ich obranu. Podporovali ho však aj obaja župani, ktorí sedeli v danej dobe v kresle hlavného župana. Ján Révay a po ňom Juraj Révay pravidelne sabotovali reštauráciu, ktorá sa mala konať každé tri roky. Robili tak od roku 1832, teda od Lehotzkého zvolenia, pričom ich politické metódy a spôsoby možno jednoznačne hodnotiť ako protiprávne. Keď boli napokon predsa len prinútení vyhlásiť volebnú kongregáciu, v deň hlasovania pozastavili konanie volieb s odvolaním sa na porušenie poriadku alebo na volebné machinácie (kortešačky).

Na čele stoličnej opozície v tom čase stál Jozef Justh. Justhovci si osvojili ideály a ciele uhorskej liberálnej opozície. V súlade s tým presadzovali nielen politické a sociálne reformy (napr. všeobecné zdanenie, zrušenie poddanstva), ale usilovali sa aj o to, aby bola vo verejnom živote Uhorska mŕtva latinčina nahradená živým jazykom, maďarčinou. Napriek tomu túto stranu podporovala nielen mladšia generácia turčianskej šľachtickej elity, ktorá si maďarčinu osvojila už v školských laviciach, ale aj početné konzervatívne skupiny nižšej šľachty, ktorá však vedela len po slovensky a po latinsky. Malo to viacero dôvodov, pričom k pretrvávaniu rodinných tradícií a k nepochybným politicko-rétorickým schopnostiam J. Justha musíme pripočítať aj bohaté hostenie a napájanie šľachticov. Podstatná však bola skutočnosť, že tento politický tábor natoľko zosilnel, že v roku 1842 sa už aj konzervatívna strana mohla celkom reálne obávať, že Justh bude zvolený za podžupana. To by znamenalo, že celé úradníctvo by sa dostalo do záujmovej sféry liberálov. Preto počas reštaurácie v jeseni 1842 získal Justh pravdepodobne po zákulisnej dohode post druhého podžupana a jeho strana dostala viacero úradníckych miest. Konzervatívna strana, ktorá už niekoľko desaťročí stolicu riadila a obsadzovala najdôležitejšie stoličné úrady, zažila najväčší prepád svojich pozícií v histórii reformného obdobia. Porážka od liberálov však bolela nielen pre stratené miesta. U príslušníkov nižšej šľachty, ktorí podporovali konzervatívcov, vyvolával postup liberálov aj strach zo zdanenia šľachty, rovnako desivá však pre nich bola aj predstava verejného života prebiehajúceho v maďarčine. Pre zdanenie by im hrozilo úplné ochudobnenie a strata ich pomyselných výsad; v druhom prípade sa zdalo, že stratia možnosť vykonávať svoje politické práva, veď na verejných diskusiách prebiehajúcich v maďarskom jazyku by slovenskí šľachtici (bezpochyby vo väčšine neovládajúci maďarské rečníctvo) nevedeli reprezentovať svoje vlastné záujmy.¹⁷¹

171 DEMMEL (2014).

Navyše, práve v tom istom čase prebiehala v celej krajine diskusia, ktorá sa rozprúdila okolo návrhu, aby aj šľachta platila domovú daň. Tento skromný návrh totiž neznamenal nič iné, než to, že sa zruší stáročná tradícia nezdaniteľnosti šľachty. Vyrúbenie domovej dane pre šľachtu navrhli politici uhorskej liberálnej šľachtickej elity a Lajos Kossuth ho rozhodne podporoval na stránkach ním redigovaného periodika *Pesti Hírlap*. Uvedený návrh sa však v celej krajine stretol so striktným odmietnutím a takmer v každej stolici vyvolal škandalózne reakcie v kruhoch nižšej šľachty.

Všetky tieto okolnosti prispeli k tomu, že György Kossuth sa v čase predmetných volieb v jeseni 1842 chopil pera a prostredníctvom svojho listu oslovil predstaviteľov tej skupiny, o ktorej predpokladal, že by dokázala vytvoriť hrádzu proti šíriacemu sa uhorskému liberalizmu – predstaviteľov slovenského národného hnutia. Listy písal Gy. Kossuth nepochybne ako odpoveď na celokrajinské diskusie o zdanení šľachty a vzostup turčianskych liberálov (veď aj on sám utrpel v reštaurácii porážku proti kandidátovi liberálov). Svoje služby najprv ponúkol Jánovi Kollárovi, ktorý v tom čase pôsobil ako duchovný v Pešti. Na jeho radu sa potom obrátil na vodcu slovenského národného hnutia Ľudovíta Štúra. Napísal mu, že ak by potrebovali akúkoľvek podporu či otvorené vystúpenie, on a niekoľko stoviek turčianskych zemanov sa radi postavia na ich stranu. Pravdepodobne ho hnevalo aj to, že celý proces, ktorý negatívne ovplyvňuje jeho život, symbolizuje a vedie jeho vlastný synovec. Môžeme to tvrdiť na základe článku, ktorý poslal do slovenského kalendára, redigovaného Gašparom Fejérpataky-Belopotockým. Článok napísal po slovensky a dodal, že mu nevadí, ak Fejérpataky uverejní aj jeho meno: „*nech by na vedomia išlo, bol by maďarom dobrý snupaci tabak, obzvlášť mogmu bratrancovi* [synovcovi – pozn. a.] *peštanskému Kossuth Lajošovi*“.¹⁷² V dobovej reči – chcel svojmu synovcovi trochu podkúriť.

Záver

Fakt, že György Kossuth a jeho druhovia podporovali štúrovcov, bol teda len zúfalý odvetný krok, reakcia na prienik a vzostup uhorskej liberálnej šľachtickej politiky, ktorou sa táto premoderná, konzervatívna, vo všeobecnosti menej vzdelaná a nie veľmi majetná pospolitosť pokúsila ochrániť svoj dovtedajší svet. Čoskoro sa však ukázalo aj to, že táto

172 SNK – LA, sign. A 742: Jirj Kossuth – Gašparovi Fejérpatakymu, 15. jún 1844.

vrstva sa nestane a ani nemôže stať súčasťou slovenského hnutia a jeho politickým reprezentantom. Ján Čipkay, ktorý pôsobil ako vychovávateľ v kaštieli turčianskeho županského rodu Révayovcov začiatkom roka 1845 napísal, že turčianski zemania preto tak veľmi očakávajú slovenské noviny, lebo chcuť konečne jasno v otázke, či ich bude Štúr písať a vydávať v *liberálnom alebo konzervatívnom duchu*: „Jestli ako liberalista, Turčanské zemane jako slišim mu pomocnú ruku odoprú, lebo oňi skrze svoj Slavismus len liberalismu Maďarskjemu prjekaži urobiť chcú, do jich ducha mišlienka táto ešte nepreňikla.“¹⁷³ O niekoľko týždňov neskôr po vyjdení prvých čísiel, v septembri 1845 už sám Štúr skonštatoval, že „ale tí ľudia krem Košuta sú malíčkovja opraud'ivť“.¹⁷⁴

Napriek tomu však môžeme na záver konštatovať, že Gy. Kossuth a turčianski zemania prostredníctvom podpory poskytnutej Ľ. Štúrovi pomohli odštartovať novú etapu národného vývoja Slovákov. Spomínaná podpora však nebola politickou taktikou, ako to predpokladal Milan Hodža, ale vyplynula zo základných charakteristík šľachtickej spoločnosti so slovenským materinským jazykom.

173 SNK – LA, sign. M 104 B 5: Jonathan Čipkay – Augustovi Horislavovi Škultétymu, 28. februára 1845, Mošovce.

174 AMBRUŠ (1956), s. 88. Ľ. Štúr – Samovi Bohdanovi Hroboňovi v septembri 1845.

SLOVANIA A SLOVANSKÁ INTEGRÁCIA POHĽADOM ĽUDOVÍTA ŠTÚRA*

MARCELA BEDNÁROVÁ

„Myšlienka slovanská bola mi
od prvej mladosti hviezdou...“

Na začiatku 19. storočia boli názory stredoeurópskych intelektuálov ovplyvnené predstavami národa ako kompaktnej spoločnosti s jedinečnou identitou, ktoré vzišli najmä z nemeckého prostredia. Za kráľovnú vied začala byť považovaná história, najmä *národné* dejepisectvo, ktoré zdokonaľovalo svoje vedecké metódy a nachádzalo čoraz väčší okruh záujemcov. Pokusy o definovanie národnej identity prichádzali spolu s ďalšími pokrokovými trendami zo Západu, a rýchlo sa uchytili aj vo vedomí príslušníkov stredoeurópskych kultúrnych elít. Tieto vplyvy motivovali Nemcov a Slovanov k iniciovaniu národného, emancipačného a zjednocovacieho pohybu.

Moderný nacionalizmus vyrástol na základoch romantizmu, kedy bola kolektívna myšlienková atmosféra nasmerovávaná viac k minulosti, k pôvodu a ku koreňom. Jej imanentnú súčasť predstavoval silný psychologizujúci moment, ktorý sa prejavoval na všetkých úrovniach spoločenského diania. Tak sa v tvorbe romantických intelektuálov v porovnaní s predchádzajúcou i nasledujúcou historickou epochou odrážala prevaha duševných kvalít nad vedomými.¹⁷⁵

Intelektuáli neuvažovali spôsobom, v ktorom by prevažovala pragmatická utilitárnosť, typická skôr pre osvietencov (hľadanie odpovede na otázku, čo je vhodné alebo rozumné), ale čo je „nutnosť doby“. Inak povedané, myšlienkový svet nepovažovali za svoj vlastný, vznikajúci len v ich hlave, prípadne prebratý po učenejších názoroch ich predchodcov, ale vnímali

* Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0119-11 Slovensko v 19. storočí.

Citát uvedený ako motto je prevzatý z listu Ľudovíta Štúra ruskému historikovi Michailovi Petrovičovi Pogodinovi z 31. 10. 1846: „Myšlienka slovanská bola mi od prvej mladosti hviezdou, ona ma zahrievala, obživovala a na veky živiť bude.“ – In AMBRUŠ, Jozef (ed.).

Listy Ľudovíta Štúra II. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, s. 149.

175 Duševná sila je spojená s nevedomím, resp. s podprahovými silami. JUNG, Carl Gustav. *Člověk a duše*. Ed. Jolande Jacobi. Praha: Academia, 1995, s. 36.